

vánosság előtt gyakran tetteleg bántalmazták őket.

A mű egyik nagy értéke, hogy szerzője bemutatta a németek társadalmi-gazdasági, vagyis anyagi bázisát Bácskában a második világháború előtt és idején. A bácskai németek 50 százaléka földműves volt, 26 százaléka iparos (zömmel segéd nélkül), 30 százaléka munkás, 3 százaléka kereskedő és 2 százaléka értelmiségi. A bácskai (s egyben vajdasági) németek gazdasági megerősödése 1936-ban kezdődött, amikor Hitler államfői és hadvezéri ambíciói kifejezésre kezdték jutni. A németek 1940-ben memorandummal fordultak a jugoszláv kormányhoz, s abban bemutatták helyzetüket, kiemelve azt a tényt, hogy Vajdaságban a földterület 31 százalékát ők birtokolják, a gyáriparban 46, az iparban pedig 40 százalékkal vesznek részt, és hogy akkora tőkével rendelkeznek, mely Vajdaság tőkéjének egyharmadát képezi, vagyis a tartomány nemzeti jövedelmének 51 százalékát adják. A németek ilyen nagyrányú gazdasági megerősödése an-

nál elgondolkoztatóbb, mivel a vajdasági németek négyötöde falun élt. A kenderipar például kizárólag a németek kezében volt.

A háború után Jugoszláviát vádakkal illették a bácskai németek sorsáért, akik Ausztriába, illetve Nyugat-Németországba kerültek. Dr. Mírnic József megmagyarázza azt is, hogyan kerültek oda. Azok, akik nem vonultak be, 1944 októberében önként elhagyták Bácskát, amikor a német hadsereg visszavonult a Vörös Hadsereg és a Jugoszláv Népfelzabardító Hadsereg elől. Ezúttal is a Kulturbund haladt az élen a német civil lakosság kivonásában, amit a német katonai parancsnokságokkal közösen végzett. Ezzel bezárult a kör annak az áruó szervezetnek a fasiszta politikája körül, amely 1920-ban kezdte el működését mint művelődési egyesület, hogy a végén egyesüljön a nemzeti-szocialistákkal, akik semmi jót nem hoztak sem az emberiségre, sem pedig azokra, akik Bácskában a fasiszta ideológiát követték.

MILENKO BELJANSKI
(Burkus Valéria fordítása)

A HAZA KERESÉSE

BRANIMIR ŠĆEPANOVIĆ: *Az a gyalázatos nyár.*
Európa, Budapest, 1974.

Hazatérésnek nevezhető-e a szülőfaluba való visszatérés, ahol kételkedve, rosszindulattal és előítéletekkel telve fogadják a visszatérőt? És mit remélhet szülőföldjétől az, aki hamissággal és ámitással igyekszik maga iránt jóindulatot ébreszteni? Ezekre a kérdésekre keresi a választ Branimir Šćepanovićnak *Az a gyalázatos nyár* című regénye, amelynek egy montenegrói falu a színhelye, de a világ bármely más pontján is ugyanúgy lejátszódhatna.

Mindent eltűrő, megalázott, szegény és szerény, korán elhalt vándor muzsikos fia volt Isak, aki apja halála

után elvadult, s abban a meggyőződésben élt, hogy csak akkor kerülheti el apja sorsát, ha fölgyűjtja a szalmakazlakat, letarolja a gyümölcsösöket és ellop mindent, ami keze ügyébe akad. Így teltek serdülő évei, amíg egy napon — tizenkilenc éves volt ekkor — a falu felbőszült népe el nem űzte. Szégyen és gyűlölet szította vágyt élt benne, hogy messzire meneküljön és emberré legyen, s hogy egy napon megváltozva visszatérjen.

Sokévi bolyongás, idegen földön végzett fáradságos munka után, valóban megváltozva visszatért. De szülőfalujának népe nem akarta visszafo-

gadni, most is csak a régi, rabló és romboló Isakot látták benne.

Egy hozzászegődött árva, hasonló sorsú kisfiú adta Isaknak a végzetes tanácsot a „tragikus vétség” elkövetésére. Ezek az emberek csak a haláltól és a hatóságtól félnek — állapította meg Isak. Adja ki hát magát hatósági személynek — tanácsolta a kisfiú, s Isak bizonytalanságában és elkeseredettségében bele is egyezett, hogy a kisfiú ezt elterjessze róla.

A hírre felbolydult a falu népe. Sokaknak közülük volt mit titkolniuk, rejteniük a hatóságtól. Elkezdtek hízelegni Isaknak, aki ezek után úgy érezte magát, mint az igazi győztes: mindent megbocsátott nekik, s „számára ezekben a napokban nem létezett semmilyen másik világ ezen a világon kívül, amelyet után évekig sóvárgott... s amelyet végül is meghódított, úgy, ahogy azt sok hosszú és távoli éjszákán, idegen csillagok alatt, ahol senki se volt, kívánta és elképzelt.”

A homokra épített sikeren felbuzdulva merész lépésre szánta el magát. Azon a végzetes estén, amelyen sorsa eldőlt, megvendégelte a kocsmában a falubelieket, s hogy bebizonyítsa, nem a gyűlölet hozta vissza szülőföldjére, s mert örömet akart szerezni nekik, elérulta, hogy nem ható-

sági ember. Őt azonban gyűlölték, mert „föltárta az igazságot” és „eloszlatta az illúziókat”. A félelem alól felszabadult emberek rávetették magukat, s újra elűzték, mint akkor régen, de ezúttal örökre.

A regényen végigvonuló jelképes vezérmotívum, egy bizonyos illat keresése, valójában a haza keresését jelenti. A megelégedettség óráiban a hanga, a túlérett búza és a bazsalikom illata ez, de a keserű felismerés pillanataiban a félig sült hús, a pálinka és az emberi veríték szagának keveréke. S hol is van valójában valakinek a hazája? Ott, ahol számára legalább egy csöpp remény akad? De ha valaki olyan tragikus sorsú, mint Isak, akad-e számára valahol remény?

A regényt ezeknek a ma is annyira időszerű kérdéseknek a boncolgatása teszi érdekessé és értékessé. Legsikerültebb részei éppen az ezekről a problémákról folytatott beszélgetések leírása. A cselekmény dinamikus, filmforgatókönyvre emlékeztető, kár viszont, hogy a kibontakozást elősegítő ötlet nem eredeti: a „hatósági személy” szerepének a megjátszása erősen emlékeztet Gogolj *Revizorára*. A könyv olvasmányosságán sokat ront Sztepanov Predrag helyenként erőltetett fordítása.

KENYERES KOVÁCS MARTA

